
Rad sa znanstvenoga skupa
UDK 050 Kaj : 72(091) (497.5)
Primljeno 2009-02-20

POVIJESNOUMJETNIČKA I GRADITELJSKA BAŠTINA KAJKAVSKIH KRAJEVA U ČASOPISU KAJ

Tomislav Premerl, Zagreb

Sažetak

I makar sumarni prikaz objavljenih tema i autora iz naslovno navedenog područja tijekom četrdesetak godina u časopisu Kaj bio bi gotovo znanstveno-istraživački posao. Nije riječ tek o šturom popisu radova i autora već o impozantnoj količini podataka, od kojih je veliko mnoštvo i prvi put prezentirano, objavljeno i stručno afirmirano. Mnogi autori različitih profila okupili su se oko časopisa kojemu treba dati i posebno priznanje što ih je pronašao i angažirao. Vrlo brzo Kaj je postao, barem u određenom krugu povjesničara umjetnosti, arhitekata, kulturologa i drugih, značajno i prihvatljivo mjesto djelovanja. Interdisciplinarnim pristupom, časopis se profilirao kao jedno od vodećih mjesta novoistraženih spoznaja o našoj daljoj i bližoj prošlosti, gdje su se teme isprepletale bez granica između deklariranih područja (koja je u njegovu časopisnom profilu gotovo nemoguće shematski razgraničiti).

Ograničiti se na strogo zadani naslov "Povijesnoumjetnička i graditeljska baština" u širokoj lepezi Kajeve interesa i značajnih vrijednih tekstova, nemoguće je. Osim graditeljske baštine tu su i arheologija, povijest, arhitektura, etnologija, zaštita prirode, ekologija, kulturološki prikazi itd. Isprepletanja, ne i misaona preklapanja, nužna su i upravo takav način časopisu daje posebno obilježje kao vrijednom, ali i šarmantnom štivu. Mnoštvo tema vrhunskih autora u Kaju je objavljeno kao prvijenac interesa u istraživanju bogate kulturološke baštine kajkavskih krajeva, pa je časopis, uz često citiranje u enciklopedijama i stručnom tisku, umnogome potaknuo i začeo mnoge nove interese za do tada često neznane ili zapuštene lokalitete baštinjenih vrijednosti.

Osobita je i neprocjenjiva vrijednost Kaja u obradi pojedinih mikroregija ili većih naselja na kajkavskom području, uz česte zagrebačke teme kojima su posvećeni i cjeloviti brojevi. Te su cjeline najčešće obuhvaćene sa svih dostupnih gledišta i uvijek predstavljaju kulturološki doprinos ukupnosti nacionalnih materijalnih i duhovnih vrijednosti. Otkrivajući pravu kulturološku vrijednost časopisa, te - nakon četrdeset godina - dajući dodatni impuls surad-

nicima (i čitateljima) daljnjim interesima i istraživanjima povijesnoumjetničke i graditeljske baštine na koju smo itekako ponosni.

Ključne riječi: graditeljska baština, povijest umjetnosti, arhitektura, arheologija, etnologija, ekologija i kulturološki prikazi u časopisu Kaj; interdisciplinarnost i izvornost pristupa u afirmaciji nepoznate spomeničke baštine; referencije časopisa Kaj u enciklopedijama i stručnoj literaturi

Dati makar sumarni prikaz objavljenih tema i autora iz područja povijesnoumjetničke i graditeljske baštine kajkavskih krajeva tijekom četrdesetak godina u našem je časopisu gotovo znanstveno-istraživački posao. Nije to tek šturi popis radova i autora, već impozantna količina podataka od kojih je veliko mnoštvo i prvi put prezentirano, objavljeno i stručno afirmirano. Mnoštvo autora različitih profila okupilo se oko *Kaja* kojemu treba dati i posebno priznanje što ih je pronašao i angažirao. U našoj, tada još i oskudnijoj, stručnoj literaturi o povijesti spomeničke i graditeljske baštine bilo je mnogo prostora za takav rad, pa je većina autora zaneseno i s ljubavlju prihvaćala posao i rado objavljivala radove svojih stručnih i znanstvenih interesa, govoreći o problemima novog vremena u kojemu se baština našla i o pitanju novog odnosa prema njoj. Vrlo brzo časopis je postao, barem u određenom krugu povjesničara umjetnosti, arhitekata, konzervatora, kulturologa i drugih, značajno i prihvatljivo mjesto djelovanja. Tako se interdisciplinarnim pristupom časopis od početka profilirao kao jedno od vodećih mjesta novoistraženih spoznaja o našoj daljoj i bližoj prošlosti u kojima su se teme isprepletale bez granica između deklariranih područja. Takvih granica nije niti moglo biti jer su teme navirale, sve s novim znanstvenim pogledima i istraživačkom strašću prema mnoštvu malo poznatih podataka, uz prisustvo novih metoda istraživanja i novih pogleda na zaštitu kulturne baštine. Stvarao se tako i novi odnos prema baštini koju je trebalo istražiti i afirmirati u krajevima koji do tada i nisu bili u središtu strukovnog zanimanja. Povijest umjetnosti dugo se koncentrirala na hrvatska obalna područja i tek sporadično na značajnija djela kontinentalne Hrvatske.

Djelovanjem časopisa i mnogih znanstvenih istraživača otvorilo se, možemo slobodno reći, novo poglavlje naše kulturne povijesti, čije rezultate danas već itekako osjećamo, kako u rezultatima istraživanja, tako i u općoj svijesti o bogatstvu baštine sjeverozapadne Hrvatske. Upravo zbog obostranog interesa i autora i čitatelja, te u velikom htijenju da časopis široko obuhvati mnoštvo novih spoznaja, lokaliteta i krajeva, kroz profil časopisa skoro je nemoguće shematski razgraničiti područja, pa je i ta stvaralačka sloboda uvelike privlačila autore.

Ograničiti se na strogo zadani naslov "Povijesnoumjetnička i graditeljska baština" u širokoj lepezi Kajeva interesa i značajnih vrijednih tekstova i opet je nemoguće. Osim graditeljske baštine tu su bliska i često isprepletana područja

arheologije, povijesti, arhitekture, etnologije, zaštite prirode, ekologije, kulturoloških prikaza itd. Isprepletanja, ne i misaona preklapanja, nužna su i upravo takav način časopisu daje posebno obilježje kao vrijednom, ali i šarmantnom štitvu. Mnoštvo tema vrhunskih autora u Kaju je objavljeno kao prvijenac interesa u istraživanju bogate kulturološke baštine kajkavskih krajeva, pa je časopis, danas već vidimo, uz često citiranje u enciklopedijama i stručnom tisku, umnogome potaknuo i začeo mnoge nove interese za do tada često neznane ili zapuštene lokalitete baštinjenih vrijednosti.

Osobita je i neprocjenjiva vrijednost časopisa obrada pojedinih mikroregija ili većih naselja na kajkavskom području, a nabranje određenih cjelina bilo bi ovdje zamorno i površno. Časopis je uz svoje redovite brojeve objavljivao više edicija kao posebna izdanja u kojima kao cjeline objavljuje kulturnumjetničke spomenike pojedinih krajeva (Jastrebarsko, Zabok, Krapina, Turopolje, Zlatar, Dugo Selo, Začretje, Kutina, Međimurje, Svetojanski kraj, Klanjec, Ludbreg, Stubica itd. itd.), pojedinih lokaliteta (Svetice, Lepoglava, Remete, Buševac, Varaždinske Toplice, Oroslavje, Božjakovina, Marija Gorica, Prelog, Veliki Tabor, Trakošćan, Samobor, Krašić, Bednja itd. itd.), cjelovitih tema (Turopoljske ljepotice, Barok i klasicizam u Oroslavju, itd.), objavljuje ediciju vodiča, a posebna je tema tijekom četrdesetak godina bila i grad Zagreb, kojoj je posvećen serijal brojeva u kojima su se objavljivali tekstovi vodiča, pojedinih lokaliteta i objekata, povijesnumjetničke teme (Sv. Marija na Dolcu, katedrala, Remete, Sv. Ksaver, Crkva sv. Marka itd.), te tekstovi o Medvednici s prirodoslovnog i kulturološkog aspekta. Ipak, valja naglasiti nekoliko brojeva posvećenih vrijednostima i znanstvenoj obradi kompleksa Lepoglave u kojima su obrađene povijesne, slikarske, skulptorske i graditeljske umjetničke vrijednosti kompleksa u petnaest zasebnih svezaka (od tematskih brojeva, separata do zbornika sa znanstvenih skupova). Te su cjeline najčešće obuhvaćene sa svih dostupnih gledišta i uvijek predstavljaju kulturološki doprinos ukupnosti nacionalnih materijalnih i duhovnih vrijednosti, gradeći tako smišljeno i sukcesivno povijesnumjetničku topografiju sjeverozapadne Hrvatske, ili barem vrlo bogatu podlogu za takvu topografiju. Spomenuti je još i izdanje knjige Vladimira Markovića "Barokni dvorci Hrvatskog zagorja" (1975.), prvo sustavno stručno izdanje takve vrste u nas, te knjigu Đurđice Cvitanović "Turopoljske ljepotice" (1974., te dopunjeno izdanje 2008.).

Imena autora koji su u ovom segmentu Kaja sudjelovali tijekom četrdesetak godina nije ovdje primjereno nabrajati, ali je važan podatak da su to mahom uvaženi stručnjaci svojih znanstvenih područja, od akademika i sveučilišnih profesora, stručnjaka iz praktičnih djelatnosti, do mladih, često još i neafirmiranih znanstvenih istraživača, koji su svi svojim priložima tijekom četiri desetljeća gradili strukturu časopisa i njegovu konstantnu stručnu i znanstvenu razinu. Njihov

doprinos našoj znanosti umnogome je i često prezentiran upravo putem časopisa *Kaj*.

Zanimljivo je ipak zamijetiti da tijekom četrdesetgodišnjeg izlaženja časopis *Kaj* u svojoj osnovnoj uređivačkoj strukturi i praćenju svih područja njegova interesa nije u suštini bitno mijenjao svoju osnovnu koncepciju. Doduše, autori su se s vremenom mijenjali, ali uvijek i nastavljali slijed tema i interesa u određenim razdobljima, s manje ili više povijesnoumjetničkih priloga.

Na posljetku mislim da je upravo taj, ne strogo ograničen ili dijeljeni sklop povijesnoumjetničkih priloga o graditeljskoj i umjetničkoj baštini dao časopisu, od početka do danas, jednu od bitnih karakteristika i važnu prepoznatljivost u našoj kulturi.

Pravu kulturološku vrijednost časopisa *KAJ* tijekom četrdeset godina, mi kao suradnici, a nadam se i čitatelji, tek danas vidimo u pravom svjetlu, jer materijali objavljeni u časopisu i nama još i danas služe - i kao baza i kao impuls - daljnjim interesima i istraživanjima povijesnoumjetničke i graditeljske baštine na koju smo itekako ponosni.

ON KAJKAVIAN REGIONS HISTORICAL/ARTISTIC CONSTRUCTION HERITAGE IN THE KAJ PERIODICAL

By Tomislav Premerl, Zagreb

Summary

It is almost a scientific and research job to give just a summary of writers and subject matter published in the KAJ periodical in the space of forty years. It is not a mere list of works and authors, but an impressive quantity of data, many of which were presented, published and asserted by experts for the first time ever. A number of authors with different profiles gathered around a periodical that should be given special acknowledgements for finding them and engaging them. There was vast space to be filled in our specialized literature on the history and architectural heritage that was even scarcer in those former times, so that most of the authors accepted the task with love in their hearts and enthusiasm, carrying out the work linked with their vocational and scientific interests. The periodical soon became a significant and acceptable field of activity, at least in a certain circle of art historians, architects, culturologists and others. Thus the periodical graded itself in an interdisciplinary manner as one of the leading spots for newly researched cognitions on our earlier and recent past where subject matter intertwined without borderlines between declared areas. It is almost impos-

sible to demarcate areas through the periodical's profile, and this freedom for creating was something that also attracted authors.

Intertwining but not repetition of thought is necessary and it is this approach that gives the periodical special characteristics as a valuable and also charming reading matter. A variety of subject matters by top authors were published in KAJ as of primary interest in researching the rich culturological Kajkavian area heritage, so the journal, being quoted from in encyclopedias and specialized printed matter stimulated and initiated many a new interest in up till the then unknown or uncared for localities of inherited values.

The special and incalculable value of the periodical was in analyzing certain micro-regions or larger settlements in the Kajkavian dialect area, of course, with frequent Zagreb subject matter to which certain issues were dedicated to. Such entireties were most often covered from all accessible viewpoints and they always represent a culturological contribution to the overall body of national material and spiritual values.

Only today we as its contributors, and I hope KAJ readers too, are able to see KAJ's real culturological value during the past forty years, because the material published in the periodical is a basis for us as well and impulse in further interests and research of historical/ artistic and architectural heritage of which we are indeed very proud of.

Key words: architectural heritage, history of art, archeology, architecture, ethnology, ecology and culturological overview in the KAJ periodical; interdisciplinarity and authen